

Фінанси, банківська справа та страхування

УДК 336.1

Терещенко Світлана Іванівна

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки та підприємництва
ім. проф. І.М. Брюховецького
Сумський національний аграрний університет*

Tereshchenko Svitlana

*Dr. Sc. (Econ.), Professor,
Professor of the Department of Economics and Entrepreneurship
named after Prof. I.M. Bryukhovetskyi
Sumy National Agrarian University
ORCID: 0000-0002-8852-1091*

Петухов Андрій Юрійович

*аспірант кафедри економіки та підприємництва
ім. проф. І.М. Брюховецького
Сумського національного аграрного університету*

Pietukhov Andrii

*Graduate Student of the Department of Economics and Entrepreneurship
named after Prof. I.M. Bryukhovetskyi
Sumy National Agrarian University
ORCID: 0009-0007-5328-4974*

**ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АПАРАТ ДОСЛІДЖЕННЯ
ФІНАНСОВОЇ ПОВЕДІНКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ
CONCEPTUAL AND TERMINOLOGICAL APPARATUS FOR
STUDYING THE FINANCIAL BEHAVIOR OF BUSINESS ENTITIES**

Анотація. Вступ. Починаючи з середини минулого століття, поведінкова економіка та фінансова економіка стали ключовими для розуміння того, як приймають економічні та фінансові рішення суб'єкти ринку праці, відхиляючись від класичних економічних моделей. У сучасній економіці та фінансах дослідники все більше прагнуть до комплексного аналізу економічних явищ, що включає вивчення взаємозв'язків між різними економічними суб'єктами та їхньою поведінкою. Результати економічних та фінансових дій часто залежать від раціональних обчислень, психологічних факторів, які вивчають сучасні моделі поведінки.

Метою дослідження є обґрунтувати методологічні засади формування понятійно-термінологічного апарату фінансової поведінки суб'єктів господарювання через призму поведінкових фінансів.

Матеріали і методи. Теоретичною і методологічною основою дослідження слугували фундаментальні розробки вчених щодо формування фінансової поведінки суб'єктів господарювання формуючи систему цінностей та вибудовуючи взаємини з оточенням. Теоретична значимість полягає в уточненні теоретичних положень та методичних основ формування фінансової поведінки. В роботі використано наступні методи: історико-економічний метод – при аналізі теоретичних та методологічних основ дослідження проблеми; монографічний метод – для оцінки формування фінансової поведінки з урахування історичної складової; абстрактно-логічний – для розробки рекомендацій щодо формування понятійно-термінологічного апарату, який слугує основою для розуміння більш складних економічних процесів і явищ.

Результати. Сучасна теорія поведінкових моделей це результат тривалого розвитку, який почався з дослідження поведінки індивідів у різних соціальних науках. Поступово ці ідеї були інтегровані в економіку, спочатку в рамках неокласичного напрямку, а потім знайшли своє відображення в альтернативних моделях. Це дозволило створити більш

повну картину економічної поведінки, охопивши як індивідів, так і суб'єктів ринку в цілому.

Перспективи. Розвиток фінансової поведінки суб'єктів господарювання це постійний процес удосконалення фінансових рішень та дій, спрямований на підвищення ефективності бізнесу, мінімізацію ризиків та забезпечення сталого розвитку.

Ключові слова: фінансова економіка, світогляд, фінансовий світогляд, фінансова грамотність, фінансова поведінка.

Summary. *Introduction.* Since the middle of the last century, behavioral economics and financial economics have become key to understanding how labor market actors make economic and financial decisions, deviating from classical economic models. In modern economics and finance, researchers are increasingly striving for a comprehensive analysis of economic phenomena, which includes the study of relationships between various economic entities and their behavior. The results of economic and financial actions often depend on rational calculations, psychological factors that study modern behavior patterns.

The purpose of the study is to substantiate the methodological foundations of the formation of the conceptual and terminological apparatus of the financial behavior of economic entities through the prism of behavioral finance.

Materials and methods. The theoretical and methodological basis of the study was the fundamental development of scientists regarding the formation of financial behavior of business entities forming a system of values and building relationships with the environment. The theoretical significance lies in the clarification of the theoretical provisions and methodical foundations of the formation of financial behavior. The following methods are used in the work: historical-economic method – in the analysis of the theoretical and methodological foundations of the study of the problem; monographic method – for evaluating the formation of financial behavior taking into account the

historical component; abstract-logical – for the development of recommendations for the formation of a conceptual and terminological apparatus, which serves as a basis for understanding more complex economic processes and phenomena.

The results. The modern theory of behavioral models is the result of a long development, which began with the study of the behavior of individuals in various social sciences. Gradually, these ideas were integrated into the economy, first within the framework of the neoclassical direction, and then found their reflection in alternative models. This made it possible to create a more complete picture of economic behavior, covering both individuals and market subjects as a whole.

Prospects. The development of financial behavior of business entities is a constant process of improving financial decisions and actions aimed at increasing business efficiency, minimizing risks and ensuring sustainable development.

Key words: *financial economy, worldview, financial worldview, financial literacy, financial behavior.*

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем формування та розвитку публічних фінансів зробили знані українські і зарубіжні науковці: знані українські і зарубіжні науковці: Т. Боднарук [1], Дж. Б'юкенен [2], О. Длугопольський [3], С. Дяченко [4], С. Корецька [5], В. Кравченко, Т. Куценко, І. Луніна [1; 6], П. Масгрейв [7], Р. Масгрейв [7], О. Нечай [8], В. Опарін [8], Н. Пришва [10], В. Федосов [8], Л. Фокша, А. Хомутенко, П. Юхименко [8]. З-поміж активних дослідників проблематики поведінкової економіки загалом та поведінкових фінансів зокрема доцільно виокремити А. Буряченка [11], Г. Возняк [12], Б. Карпінського [14], П. Нікіфорова [15].

Метою дослідження є обґрунтувати методологічні засади формування понятійно-термінологічного апарату фінансової поведінки суб'єктів господарювання через призму поведінкових фінансів.

Матеріали і методи. Теоретичною і методологічною основою дослідження слугували фундаментальні розробки вчених щодо формування фінансової поведінки суб'єктів господарювання формуючи систему цінностей та вибудовуючи взаємини з оточенням. Теоретична значимість полягає в уточненні теоретичних положень та методичних основ формування фінансової поведінки. В роботі використано наступні методи: історико-економічний метод – при аналізі теоретичних та методологічних основ дослідження проблеми; монографічний метод – для оцінки формування фінансової поведінки з урахування історичної складової; абстрактно-логічний – для розробки рекомендацій щодо формування понятійно-термінологічного апарату, який слугує основою для розуміння більш складних економічних процесів і явищ.

Виклад основного матеріалу. Погіршення економічної ситуації в світі значною мірою зумовлене складнощами у фінансовій сфері. Поширення термінів "фінансова економіка" та "фінансова цивілізація" підкреслює центральну роль фінансів у сучасному світі, що вимагає від науки глибокого аналізу цього феномена [3]. Сучасні фінансові дослідження вимагають відходу від традиційних методологічних схем, які не враховують суб'єктивний фактор і поведінку суб'єктів господарювання. Поступово базові біхевіористські концепції знаходять своє застосування в українській економічній практиці. [1; 2]. Важливо розуміти, що введення поняття "фінансовий світогляд" у фінансову науку не є простою модною тенденцією, а необхідним кроком для поглиблення нашого розуміння фінансових процесів. Так В. Петрушенко стверджує: «Світогляд – це сукупність узагальнених уявлень людини про себе, світ, свої взаємини із світом, про своє місце в світі та своє життєве призначення» [3]. Отже, через світогляд кожна людина бачить світ унікальним чином, визначаючи своє місце в ньому, формуючи систему цінностей та вибудовуючи взаємини з оточенням. Вітчизняні науковці трактують світогляд як комплекс знань,

цінностей та переконань, що визначають ставлення людини до навколишнього світу і спрямовують її дії [4]. Поняття "світогляд" є настільки фундаментальним у філософії, що його аналіз включено в усі без винятку університетські підручники, що підтверджує його ключову роль у розумінні людини.

Хоча традиційно виділяють три основні типи світогляду – міфологічний, релігійний та філософський, сучасні дослідження вказують на значно ширшу палітру світоглядних орієнтацій, включаючи науковий, релігійний та атеїстичний, революційний та еволюційний, матеріалістичний та ідеалістичний, груповий та індивідуальний, а також світогляди, що варіюються в часі та просторі. Різноманітність світоглядів знаходить своє відображення в особливостях економічних та фінансових відносин. Наприклад, поняття "ісламські фінанси" свідчить про те, що релігійні доктрини можуть суттєво впливати на економічну поведінку людей та організацій. Зважаючи на значний вплив економічних, у тому числі фінансових, відносин на життя людини, необхідно ввести спеціальні терміни "економічний світогляд" та "фінансовий світогляд".

Наш фінансовий світогляд формується під впливом багатьох факторів: Виховання: Сімейні цінності, ставлення батьків до грошей. Соціальне середовище: Друзі, колеги, суспільство загалом. Досвід: Власні фінансові успіхи та невдачі. Медіа: Реклама, новини про економіку.

На нашу думку, фінансовий світогляд – це сукупність наших переконань, цінностей та уявлень про гроші, фінанси та багатство. Це своєрідна "карта", яка спрямовує наші фінансові рішення, відносини з грошима та ставлення до матеріальних цінностей. Розуміння свого фінансового світогляду дозволяє:

- ідентифікувати обмежуючі переконання;
- змінити фінансову поведінку;
- приймати обґрунтовані фінансові рішення;

➤ досягти фінансової свободи.

Фінансовий світогляд формується протягом усього життя під впливом різних факторів, включаючи особистий досвід, сімейне виховання, соціальне оточення, економічні умови та історичний контекст. Історичний контекст відіграє ключову роль у формуванні фінансового світогляду суспільства. Різні епохи та культури мали свої унікальні підходи до грошей, багатства та фінансових відносин. Необхідність розуміння історичних аспектів фінансового світогляду дає можливість: пояснювати сучасні фінансові поведінки; допомагає уникнути помилок; сприяє розвитку фінансової грамотності [1].

Таблиця 1

Історичні аспекти формування фінансового світогляду

Період	Події	Основні тенденції в розвитку
Античність	У Стародавній Греції та Римі існувало неоднозначне ставлення до багатства. З одного боку, воно було необхідним для забезпечення добробуту, з іншого – надмірне багатство часто засуджувалося як ознака розкоші та марнотратства. З'являються перші монети, розвивається торгівля, що стимулює розвиток фінансових відносин.	Зміна цінностей від накопичення до витрачання.
Середньовіччя	Християнство засуджувало лихварство та надмірне накопичення багатства, що вплинуло на фінансову поведінку людей. Земля була основним джерелом багатства, а гроші відігравали другорядну роль.	
Новий час	Економічна теорія, яка віддавала перевагу накопиченню золота та срібла як основного джерела багатства держави. Бурхливий розвиток промисловості призвів до появи нових фінансових інструментів та стимулював підприємництво.	Зростання розуміння важливості фінансової освіти.
XX століття	Світові війни та економічні кризи (наприклад, Велика депресія) суттєво вплинули на фінансовий світогляд людей, сформувавши почуття нестабільності та необхідності заощаджень.	

	Масове виробництво та реклама спонукали людей до споживання, що змінило їхнє ставлення до грошей.	Розвиток електронних платежів та криптовалют.
XXI століття	Фінансові ринки стали глобальними, що відкрило нові можливості для інвестування, але також збільшило ризики. Поява криптовалют, фінтеху та інших інноваційних фінансових продуктів змінює наше розуміння грошей та фінансів.	

Джерело: власна розробка автора

Отже, фінансовий світогляд це динамічна концепція, яка постійно розвивається під впливом історичних, соціальних та економічних факторів. Вивчення історії фінансів допомагає нам краще зрозуміти себе та свої фінансові рішення, а також сприяє розвитку більш зрілого та відповідального ставлення до грошей.

Тим не менш, сучасна українська фінансова наука оперує і іншими поняттями, сформованими під впливом фінансового світогляду людини, що буде детально розглянуто надалі. В Україні досить поширеним є використання терміну "фінансова грамотність" у різноманітних концепціях, програмних документах та на рівні регуляторів фінансового сектору. Це свідчить про активні спроби підвищити рівень фінансової обізнаності населення [5;6].

У роботі Н. Дорошенко зазначається: «Фінансова грамотність представляє собою сукупність знань та навичок, що формують вміння розпоряджатися своїми власними коштами з мінімальними ризиками та максимальною ефективністю» [7].

На нашу думку, « фінансова грамотність» для суб'єкта господарювання – це набагато більше, ніж просто вміння читати фінансові звіти. Це комплексна здатність, яка дозволяє приймати обґрунтовані рішення, пов'язані з управлінням фінансами підприємства, забезпечуючи його стабільність та розвиток. Для бізнесу важливі наступні аспекти «

фінансової грамотності» : здатність розуміти фінансову звітність, аналізувати показники прибутковості, ліквідності та фінансової стійкості; розробка бюджетів, прогнозування доходів і витрат, управління грошовими потоками; вибір ефективних інструментів інвестування, оцінка ризиків та очікуваної віддачі; знання податкового законодавства, використання податкових пільг; оптимальне використання кредитних коштів, управління дебіторською та кредиторською заборгованістю. В такому випадку варто звернути увагу на фінансову поведінку суб'єктів господарювання.

Поведінка суб'єкта господарювання – це сукупність дій, рішень та стратегій, які підприємство застосовує для досягнення своїх цілей у ринковому середовищі. Ця поведінка може бути дуже різноманітною і залежить вона від багатьох факторів, до яких можна віднести: внутрішні і зовнішні.

1. Внутрішні фактори, це фактори які мають місце на самому підприємстві і залежать від специфіки його діяльності. До них відносять:

- цілі підприємства – максимізація прибутку; зростання його ринкової частки на відповідному сегменті; соціальна відповідальність, що полягає в гармонійному співіснуванні, взаємодії та постійному діалозі із суспільством, участі у розв'язанні соціальних проблем;
- розмір підприємства – великі корпорації та малі підприємства, незважаючи на те, що обидва є суб'єктами господарювання, часто обирають різні стратегії для досягнення своїх цілей. Це зумовлено цілим рядом факторів, таких як розмір, ресурси, ринкова позиція та цілі;
- ресурси підприємства – матеріальні, фінансові та людські ресурси компанії обмежують її можливості і впливають на вибір стратегій;
- галузь діяльності суб'єкта господарювання – це сукупність унікальних характеристик, які відрізняють одну галузь від іншої. Ці особливості створюють специфічні умови конкуренції та визначають набір стратегій, які можуть бути успішними в межах даної галузі;

➤ культура підприємства – це сукупність цінностей, вірувань, норм, звичаїв та правил поведінки, які поділяють усі співробітники компанії. Це своєрідний "дух" організації, який впливає на те, як люди працюють, взаємодіють між собою та приймають рішення;

➤ структура управління – централізована або децентралізована структура управління впливає на швидкість прийняття рішень та ступінь самостійності підрозділів суб'єкта господарювання.

2. Зовнішні фактори, це фактори впливу поза межами підприємства. До них відносять:

➤ ринкові умови – конкуренція, економічні цикли, технологічні зміни;

➤ законодавство – правова система встановлює правила гри на ринку і обмежує можливості компаній;

➤ соціально-культурні фактори – культурні цінності, соціальні норми, демографічні показники впливають на споживчий попит і визначають особливості ведення бізнесу в різних країнах;

➤ технологічний прогрес – нові технології створюють нові можливості для бізнесу і змушують компанії постійно оновлюватися.

➤ економічні умови – це комплекс взаємопов'язаних чинників, які характеризують стан економіки в певний період часу. Вони безпосередньо впливають на прийняття рішень суб'єктами господарювання, визначаючи їх стратегії, тактику і загальну поведінку на ринку.

Розуміння того, як економічні умови впливають на поведінку суб'єктів господарювання, є ключовим для успішного ведення бізнесу. Адже, враховуючи ці фактори, підприємства можуть розробити ефективні стратегії і адаптуватися до мінливих умов ринку. Виходячи з вище зазначеного можна сформулювати ключові компоненти процесу формування основних типів поведінки (Табл. 2). Більш ґрунтовніше цю класифікацію можна характеризувати так:

Когнітивний аспект, становить собою розвиток розумових процесів, відповідає за сприйняття, розуміння та вміння аналізувати отриману людиною інформацію, можливість побудови логічних припущень, формування понять тощо. Когнітивність становить собою інформаційний осередок, в який потрапляє інформація, що була здобута людиною під час процесу соціалізації. Також цей аспект включає в себе знайомство та проінформованість економіки в житті людини. Поведінковий аспект, складається з двох елементів, саме: споживацька та трудова поведінка. Критеріями споживацької поведінки є придбання/отримання продуктів, послуг, планування та вибір покупок.

Таблиця 2

Компоненти процесу формування основних типів поведінки

Когнітивний	Поведінковий	Емоційний	Фінансовий
<i>Сприйняття інформації:</i> Як ми сприймаємо фінансову інформацію? Чи довіряємо ми експертам, чи більше покладаємося на власну інтуїцію?	<i>Ефект володіння:</i> Суб'єкти цінують речі, якими вже володіють, більше, ніж ті, які можуть придбати. <i>Це може ускладнювати продаж активів навіть за вигідною ціною.</i>	<i>Страх:</i> Страх втрати, невдачі або невідомості може паралізувати нас і перешкоджати прийняттю раціональних фінансових рішень. <i>Наприклад, страх ризику може призвести до того, що ми відмовимося від інвестицій з високим потенціалом доходу.</i>	<i>Рівень доходів:</i> Можливості, які має суб'єкт, впливають на його фінансові рішення.
<i>Увага:</i> На які аспекти фінансової ситуації ми звертаємо найбільшу увагу? Чи фокусуємося ми на короткострокових результатах, чи плануємо на довгострокову перспективу?	<i>Ненависть до втрат:</i> Суб'єкти сильніше реагують на потенційні втрати, ніж на потенційні виграші. <i>Це може призвести до більш консервативних інвестиційних рішень.</i>	<i>Жадібність:</i> Бажання швидкого збагачення може спонукати нас до ризикованих інвестицій, які можуть призвести до значних фінансових втрат.	<i>Економічна ситуація:</i> Економічні кризи, інфляція, безробіття впливають на споживчу поведінку та інвестиційні рішення.
<i>Пам'ять:</i> Які фінансові досвіди ми запам'ятовуємо найкраще? Чи впливають наші минулі успіхи або невдачі на поточні рішення?	<i>Оптимізм:</i> Суб'єкти часто переоцінюють свої шанси на успіх і недооцінюють ризики. <i>Це може призвести до надмірної впевненості в інвестиціях.</i>	<i>Радість:</i> Позитивні емоції можуть спонукати нас до імпульсивних покупок, які не завжди є необхідними.	<i>Доступність фінансових продуктів:</i> Наявність банківських

Мислення: Як ми обробляємо фінансову інформацію? Чи використовуємо ми логічні міркування, чи керуємося емоціями?	Ефект якоря: Суб'єкти занадто сильно покладаються на першу отриману інформацію. Наприклад, якщо ви бачили високу ціну на акцію в минулому, ви можете вважати, що це її справедлива вартість.	Гнів: Гнів може спонукати нас до необдуманих фінансових рішень, <i>наприклад, до імпульсивних витрат або зміни інвестиційної стратегії.</i>	послуг, інвестиційних інструментів впливає на фінансову поведінку.
Прийняття рішень: Як ми вибираємо між різними фінансовими альтернативами? Чи враховуємо ми всі можливі наслідки?		Сором: Сором за свої фінансові помилки може призвести до уникнення вирішення проблем і погіршення фінансового становища.	

Джерело: власна розробка автора

Критеріями трудової поведінки виступають трудова діяльність, праця; професійна діяльність з навичками; планування фінансового доходу, витрати.

Емоційний аспект, цей аспект становить собою самовідчуття людини в економічну просторі, яке коливається від позитивного до негативного ставлення.

Фінансовий аспект поведінки суб'єктів господарювання – це широке поняття, яке охоплює всі рішення та дії підприємств, пов'язані з управлінням фінансовими ресурсами. Це включає в себе як стратегічне планування, так і повсякденні операції.

Отже, розуміння цих аспектів допоможе вам приймати більш обґрунтовані рішення і досягати своїх фінансових цілей. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що між поняттями "фінансовий світогляд", "фінансова поведінка" та "фінансова грамотність" існує тісний взаємозв'язок, який пояснюється роллю фінансових знань та освіти у формуванні фінансової поведінки.

Сучасна теорія поведінкових моделей це результат тривалого розвитку, який почався з дослідження поведінки індивідів у різних соціальних науках. Поступово ці ідеї були інтегровані в економіку, спочатку в рамках неокласичного напрямку, а потім знайшли своє відображення в

альтернативних моделях. Це дозволило створити більш повну картину економічної поведінки, охопивши як індивідів, так і суб'єктів ринку в цілому. Класичні поведінкові моделі це спрощені представлення того, як люди, компанії та інші економічні суб'єкти приймають рішення. Вони слугують основою для розуміння більш складних економічних процесів і явищ. Основними типами поведінки є:

- Агресивна поведінка – підприємство активно прагне збільшити свою ринкову частку, використовуючи різноманітні маркетингові інструменти, зниження цін, розширення асортименту.
- Пасивна поведінка – підприємство задовольняється своїм поточним станом і не здійснює активних дій для зміни ситуації.
- Поведінка оборони – підприємство прагне зберегти свою позицію на ринку, захищаючись від конкурентів.
- Інноваційна поведінка – підприємство постійно шукає нові ідеї, розробляє нові продукти та послуги, впроваджує нові технології.
- Соціально відповідальна поведінка – підприємство враховує соціальні та екологічні наслідки своєї діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасна теорія поведінкових моделей це результат тривалої еволюції, що розпочалася з міждисциплінарних досліджень людської поведінки. Згодом ці знання були успішно адаптовані в економіці, спочатку в рамках традиційних підходів, а потім знайшли своє місце в нових, більш комплексних моделях, які дозволяють глибше зрозуміти як індивідуальні, так і загально ринкові процеси.

Дослідження фінансової поведінки суб'єктів господарювання є багатообіцяючою галуззю, яка має значний потенціал для розвитку. Розуміння того, як люди та організації приймають фінансові рішення, дозволяє створювати більш ефективні фінансові системи, сприяти

стабільному економічному зростанню та підвищувати добробут суспільства.

Література

1. Луніна І. О., Бондарук Т. Г. Еволюція теорії та наукова концепція публічних фінансів. *Фінанси України*. 2019. № 8. С. 26–44.
2. Buchanan James M. Limits of liberty: between anarchy and leviathan : coll. works. Vol. 7. Carmel: Liberty Fund Inc., 2000. 242 p.
3. Длугопольський О. В. Суспільний сектор економіки і публічні фінанси в умовах глобалізаційних змін : автореф. дис. ... ступеня д-ра екон. наук : 08.00.01. Київ : ДННУ "Академія фінансового управління", 2013. 38 с.
4. Дяченко С. А. Публічні, державні та місцеві фінанси: співвідношення понять. *Держава та регіони*. 2018. № 4 (64). С. 59–63.
5. Корецька С. О. Аналіз категоріального апарату публічних фінансів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 19. С. 25–27.
6. Луніна І. О. Публічні фінанси в макроекономічній політиці зростання : монографія. НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогноз. НАН України". Київ, 2020. 440 с.
7. Musgrave R., Musgrave P. Public finance in theory and practice. 5th ed. New York : McGrawHill Book Co, 1989. 778 с.
8. Нечай А. А. Проблеми правового регулювання публічних фінансів та публічних видатків : монографія. Чернівці : Рута, 2004. 264 с.
9. Опарін В. М., Федосов В. М., Юхименко П. І. Публічні фінанси: генеза, теоретичні колізії та практична концептуалізація. *Фінанси України*. 2017. № 2. С. 110–128.
10. Пришва Н. Ю. Публічні доходи: поняття та особливості правового регулювання : монографія. Київ : КНТ, 2008. 200 с.

11. Буряченко А. Є., Левченко К. М. Поведінкова економіка та децентралізація бюджетної системи. *Фінанси України*. 2019. № 9. С. 27–41.
12. Возняк Г. В., Беновська Л. Я. Обґрунтування поведінкових закономірностей прийняття рішень суб'єктами фінансово-економічних відносин на регіональному рівні. *Регіональна економіка*. 2021. № 1. С. 72–80.
13. Фінансові детермінанти економічного зростання регіонів і територіальних громад України в координатах поведінкової економіки : наукова доповідь. НАН України. ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України" ; наук. ред. Г.В. Возняк. Львів, 2021. 127 с.
14. Карпінський Б. А. Поведінкові фінанси як ефективний базис відображення раціональності й ірраціональності фінансових рішень у системі державотворчого патріотизму нації. *Бізнес Інформ*. 2020. № 6. С. 282–290.
15. Нікіфоров П. О., Качур Т. І. Реалізація концепції поведінкових фінансів у дослідженнях трансформації сфери публічних фінансів. *Науковий вісник Чернівецького університету. Економіка*. 2021. Вип. 830. С. 37–44.

References

1. Lunina, I. O., Bondaruk, T. H. (2019). Evoliutsiia teorii ta naukova kontseptsiiia publichnykh finansiv [Theory evolution and scientific concept of public finance]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 8, 26–44 [in Ukrainian].
2. Buchanan, James M. (Ed.). (2000). Limits of liberty: between anarchy and Leviathan. Vol. 7. Carmel: Liberty Fund Inc.
3. Dluhopolskyi, O. V. (2013). Suspilnyi sektor ekonomiky i publichni finansy v umovakh hlobalizatsiinykh zmin [The public sector of the economy and

public finance in the conditions of globalization changes]. *Thesis 08.00.01*. Kyiv: DNU "Academy of Financial Management" [in Ukrainian].

4. Diachenko, S. A. (2018). Publichni, derzhavni ta mistsevi finansy: spivvidnoshennia poniat [Public, state and local finance: the relationship of concepts]. *Derzhava ta rehiony – State and Regions*, 4 (64), 59-63 [in Ukrainian].

5. Koretska, S. O. (2011). Analiz katehorialnoho aparatu publichnykh finansiv [Analysis of the categorical apparatus of public finances]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: Practice and Experience*, 19, 25–27 [in Ukrainian].

6. Lunina, I. O. (2020). Publichni finansy v makroekonomichnii politytsi zrostannia [Public finances in the macroeconomic policy of growth]. Kyiv: National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].

7. Musgrave, R., Musgrave, P. (1989). Public finance in theory and practice. New York: McGrawHill Book Co.

8. Nechai, A. A. (2004). Problemy pravovoho rehuliuвання publichnykh finansiv ta publichnykh vydatkiv [Problems of legal regulation of public finances and public expenditures]. Chernivtsi: Ruta [in Ukrainian].

9. Oparin, V. M., Fedosov, V. M., Yukhymenko, P. I. (2017). Publichni finansy: geneza, teoretychni kolizii ta praktychna kontseptualizatsiia [Public finance: genesis, theoretical conflicts and practical conceptualization]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 2, 110–128 [in Ukrainian].

10. Pryshva, N. Yu. (2008). Publichni dokhody: poniattia ta osoblyvosti pravovoho rehuliuвання [Public revenues: concepts and features of legal regulation]. Kyiv: KNT [in Ukrainian].

11. Buriachenko, A. Ye., Levchenko, K. M. (2019). Povedinkova ekonomika ta detsentralizatsiia biudzhetnoi systemy [Behavioral economics and decentralization of the budget system]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 9, 27–41 [in Ukrainian].

12. Vozniak, H. V., Benovska, L. Ya. (2021). Obgruntuvannia povedinkovykh zakonomirnostei pryiniattia rishen subiektamy finansovoekonomichnykh vidnosyn na rehionalnomu rivni [Justification of behavioral patterns of decisionmaking by subjects of financial and economic relations at the regional level]. *Rehionalna ekonomika – Regional Economy*, 1, 72–80 [in Ukrainian]

13. Finansovi determinanty ekonomichnoho zrostannia rehioniv i terytorialnykh hromad Ukrainy v koordynatakh povedinkovoi ekonomiky [Financial determinants of economic growth of regions and territorial communities of Ukraine in the coordinates of behavioral economics]. (2021). Lviv: DU "Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy" [in Ukrainian].

14. Karpinskyi, B. A. (2020). Povedinkovi finansy yak efektyvnyi bazys vidobrazhennia ratsionalnosti y irratsionalnosti finansovykh rishen u systemi derzhavotvorchoho patriotyzmu natsii [Behavioral finance as an effective basis for reflecting the rationality and irrationality of financial decisions in the system of nation-building patriotism]. *Biznes Inform*, 6, 282–290 [in Ukrainian].

15. Nikiforov, P. O., Kachur, T. I. (2021). Realizatsiia kontseptsii povedinkovykh finansiv u doslidzhenniakh transformatsii sfery publichnykh finansiv [Implementation of the concept of behavioral finance in research on the transformation of the sphere of public finance]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu – Scientific Bulletin of Chernivtsi University*, 830, 37–44 [in Ukrainian].